

Biskopens tilsyn

Denne saken gjelder forslag til endringer i biskopens rolle og funksjoner på bakgrunn av vedtak i Kirkemøtet i 2022 og 2023. Hensikten med endringene er å styrke biskopens tilsyn og å tydeliggjøre biskopen som en leder i kirken. Kirkemøtet har også vedtatt at biskopen ikke lenger skal utøve arbeidsgivers styringsrett over prestene på samme måte som i dag. I forlengelsen av det har det vært en føring om at prostene likevel skal fortsette å være biskopens medhjelpere i utøvelsen av tilsynet.

Høringsnotatet

Et høringsnotat om saken ble sendt på høring høsten 2024. Notatet beskriver innledningsvis biskopens historiske rolle. Ordet biskop kommer av det greske *episkopos*, som betyr tilsynsmann, og biskopene har alltid hatt en lederrolle i kirken. I luthersk sammenheng blir det understreket at biskopene forvalter denne lederrollen i kraft av sin vigsling til tjenesten med Ord og sakrament.

Høringsnotatet går også nærmere inn på å definere begrepet tilsyn i kirkelig sammenheng. Biskopens tilsyn er en del av ledelsen av kirken, og ikke som i statlig sammenheng en ytre kontrollinstans. Videre blir tilsynet definert som pastoral ledelse som er forankret i biskopens tjeneste med Ord og sakrament.

Høringsnotatet beskriver videre biskopens rolle og posisjon i Den norske kirke i dag. Kirkemøtet er nå det øverste styrende organet i Den norske kirke og det organet som biskopenes myndighet springer ut fra. Det gjelder ikke minst arbeidsgivermyndigheten, hvor Kirkemøtet har tildelt ulike arbeidsgiverfunksjoner til biskopen og til bispedømmerådet. Samtidig er forholdet til Kirkemøtet preget av forståelsen av samvirkemodellen. I Kirkemøtet ivaretar biskopene rollen som de øverste representantene for tjenesten med Ord og sakrament, med et særlig ansvar for å verne kirkens lære og bevare enheten i kirken. Dette lærevernet utøver biskopene både enkeltvis og som kollegium, også overfor Kirkemøtet.

Formelt bygger biskopens myndighet og oppgaver i Den norske kirke særlig på liturgien for vigsling av biskop, tjenesteordning for biskoper og visitasreglementet. Deler av biskopens myndighet og oppgaver er også nevnt i kirkeordningen og en rekke andre kirkelige regelverk. Disse gir til sammen et utfyllende bilde av hva Den norske kirke legger i begrepet tilsyn.

De tilsynsoppgavene som er gitt biskopen i dagens regelverk, kan kort oppsummeres slik:

Biskopen skal:

- rettlede og oppmuntre menighetene i bispedømmet
- bekrefte kirkens kall av medarbeidere gjennom vigsling av tjenester som det vigsles til, og gjennom å gi kallsbrev/tjenestebrev til vigslede medarbeidere som blir innsatt i en ny stilling
- rettlede og oppmuntre bispedømmets ansatte og øvrige medarbeidere

- ha tilsyn med gudstjenestelivet.

I tillegg har biskopene også noen oppgaver som *ikke* følger direkte av tilsynsmyndigheten. Det gjelder i første rekke rollen som øverste leder av prestedtjenesten i det enkelte bispedømme (arbeidsgivers styringsrett). Biskopen har videre en rolle som godkjenningsinstans og klageinstans i ulike sammenhenger, knyttet til kirkemedlemskap og soknetilknytning og til kirkebygg og liturgisk inventar og utstyr.

Konkret foreslo Kirkerådet i høringsnotatet å styrke biskopens tilsyn gjennom å flytte den første paragrafen i tjenesteordning for biskoper, som beskriver innholdet i tilsynet, inn i kirkeordningen. Videre at fokus for tilsynet blir bredere, slik at det i flere sammenhenger blir flyttet fra å konsentrere seg om prestedtjenesten, til å omfatte alle de vigslende tjenestene og i noen grad alle kirkefaglig ansatte, det vil si dem som er i menighetsrettet arbeid. Det ble også foreslått at biskopen i kraft av tilsynet skal ha en rolle i kompetanseutvikling for alle kirkefaglig ansatte.

Som en del av denne bevegelsen mot en bredere forståelse av tilsynet og som følge av føringene fra de tidligere kirkemøtevedtakene, foreslo Kirkerådet i høringsnotatet også å endre biskopens rolle som leder av prestedtjenesten (arbeidsgiverrepresentant). Det kan skje gjennom å endre de bestemmelsene i tjenesteordning for biskoper, som regulerer dette, først og fremst i § 2.

En egen problemstilling er saksbehandlingsregler i forbindelse med vigslingen og vigslingssamtalen. Den endelige avgjørelsen om å tillate, eventuelt ikke tillate, vigsling blir tatt av biskopen i vigslingssamtalen, som er en personlig samtale mellom biskopen og vigslingkandidaten, der det ikke føres referat. Kirkerådet foreslo i høringsnotatet at samtalen blir rammet inn av et formelt regelverk og at Bispemøtet utarbeider egne saksbehandlingsregler for dette.

Høringen og Kirkerådets forslag

I høringen stilte Kirkerådet i alt 7 spørsmål:

1. Støtter du/dere forslaget om å flytte § 1 i tjenesteordning for biskoper, som beskriver innholdet i tilsynet, inn i kirkeordningen?
2. Støtter du/dere forslaget om at det ikke bør stå i bestemmelsen at biskopen kan gi bindende pålegg til valgte råd?
3. Støtter du/dere å flytte arbeidsgivers styringsrett over prestene fra biskopen til bispedømmerådet v/stiftsdirektøren?
4. Støtter du/dere forslaget om at prostens fortsatt skal være biskopens medhjelper og kunne ivareta tilsynsoppgaver på vegne av biskopen, samtidig som prostens fortsatt ivaretar arbeidsgivers styringsrett over prestene lokalt?
5. Støtter du/dere forslaget om å styrke biskopens rolle i kompetanseutvikling for alle kirkefaglig ansatte?

6. Støtter du/dere forslaget om å styrke biskopens rolle ved tilsetting i alle stillinger som det vigsles til?
7. Støtter du/dere forslaget om at det bør opprettes saksbehandlingsregler i tilknytning til vigslings samtalen?

Kirkerådet mottok i alt 181 høringssvar. På de fleste av spørsmålene var det en bred tilslutning til forslagene som ble lagt frem, både samlet antall svar og i de ulike gruppene av spurte.

De forslagene som møtte mest motstand, var for det første spørsmålet om å flytte ledelsen av prestedtjenesten, det vil si arbeidsgivers styringsrett over prestene, fra biskopen til bispedømmerådet v/stiftsdirektøren. For det andre var det spørsmålet om hvorvidt biskopene skal kunne gi bindende pålegg til valgte råd.

Samlet sett avviste over halvparten av høringssvarene en endring av styringsretten over prestene. Samtidig er det betydelige forskjeller mellom gruppene. Blant menighetsrådene var det en overvekt som ønsket å beholde dagens ordning, det gjelder også prostene, fagforeningene og utdanningsstedene. Fellesrådene ga en klar tilslutning til endring. Det samme gjorde 9 av 11 bispedømmeråd. Samtidig var flere av bispedømmerådene delt, og leverte mindretallsmerknader. Hovedorganisasjonen KA og Nettverk for fellesrådsledere støttet endringen.

Som følge av den betydelige motstanden i høringen mot å endre hvem som skal lede prestedtjenesten, legger Kirkerådet opp til to alternative konklusjoner i dette spørsmålet. Alternativ A bygger i hovedsak på høringsforslaget, som går inn for en endring i tråd med Kirkemøtets tidligere vedtak. Alternativ B konkluderer med å videreføre dagens ordning med biskopen som leder av prestedtjenesten i bispedømmet, med arbeidsgivers styringsrett. Kirkerådets flertall (13 medlemmer) innstiller på alternativ B. Et mindretall (3 medlemmer) går inn for alternativ A.

Forslaget om at prostens fortsatt skal være biskopens medhjelper i tilsynet fikk større tilslutning, men møtte også vesentlige innvendinger, som medførte at Kirkerådet har justert noe på sitt forslag fra høringsnotatet. Utfallet i spørsmålet om ledelse av prestedtjenesten får også konsekvenser for prostens rolle som medhjelper i tilsynet.

Forslaget om at biskopen *ikke* skal kunne gi bindende pålegg til valgte råd, møtte også motstand fra høringsinstansene. Et knapt flertall samlet sett mente at biskopen bør kunne gi slike pålegg, men blant fellesrådene er det et tydelig flertall som sluttet seg til Kirkerådets forslag. Hos de fleste andre var det et tydelig flertall mot forslaget. Kirkerådet leverer på dette grunnlaget et moderert forslag til endring. Der brukes ikke begrepet «bindende pålegg», men det foreslås at biskopen kan oppheve et vedtak i et kirkelig råd, som strider mot kirkens lære.

Kirkerådet har utarbeidet to alternative forslag til regelendringer, som følger konklusjonen i spørsmålet om ledelse av prestedtjenesten. *Alternativ A* bygger i hovedsak på forslaget som ble sendt på høring, ut fra Kirkemøtets tidligere føringer.

Alternativ B inneholder elementer i forslagene fra høringen samtidig som det viderefører biskopen som leder av prestedtjenesten. Som nevnt over, innstiller Kirkerådets flertall på alternativ B.

Spørsmål til drøfting

1. Hvilke fordeler og ulemper for styrkingen av biskopens tilsyn er det dersom bispedømmerådet skulle overta arbeidsgiveroppgavene/styringsretten for prestene fra biskopen?
2. Biskopen har tilsyn med at de kirkelige råd i bispedømmet utfører sitt arbeid i lojalitet med den evangelisk-lutherske lære. Er det en passende konkretisering av tilsynet at biskopen kan oppheve vedtak som er gjort i rådet i saker som har en læremessig side?